

УДК 159.94:355.48(470+571:477)»202»
DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2024.19.10>

ЕМОЦІЙНІ ТА ВОЛЬОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОБРОБУТУ ОСОБИСТОСТІ НА ДРУГОМУ РОЦІ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Тетяна Партико

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000
e-mail: tetyana.partyko@lnu.edu.ua*

У статті проаналізовано, які емоційні та вольові чинники сприяють зростанню почуття задоволеності життям, щастя, а відтак психологічного добробуту людей на другому році повномасштабної російсько-української війни.

Виявлено, що у ранній дорослості на зростання психологічного добробуту впливає внутрішньоособистісний емоційний інтелект: почуття впевненості та компетентності в управлінні повсякденними справами залежить від того, наскільки людина контролює свої емоції, а протистояти соціальному тиску і дотримуватися власних переконань допомагає здатність усвідомлювати свої емоції. У пізній дорослості побудувати взаємостосунки з іншими, незважаючи на певні труднощі, вдається легше тим літнім людям, в яких розвинений міжособистісний емоційний інтелект, а саме керування емоціями інших.

Показано, що на психологічний добробут у ранній дорослості впливає цілеспрямованість, здатність до концентрації уваги і відсутність надмірного поспіху у прийнятті рішень. У пізній дорослості психологічному добробуту, насамперед, сприяє енергійність літніх людей і відсутність надмірної відповідальності. Старші люди є більш дисципліновані і старанніше виконують свої обов'язки, ніж молоді, проте надмірна відповідальність осіб віком 60+ може завадити їхньому самоприйняттю та особистісному зростанню. Цілеспрямованість, яка у ранній дорослості є одним з провідних чинників психологічного добробуту, у пізній дорослості втрачає свою регулюючу функцію. Зроблено висновок, що на рівні з когнітивним та емоційним компонентами до структури психологічного добробуту можна віднести вольову складову.

На основі отриманих даних рекомендовано для підвищення психологічного добробуту у ранній дорослості розвивати внутрішньоособистісний емоційний інтелект, цілеспрямованість, уважність до людей і самоконтроль у прийнятті рішень; у пізній дорослості доцільно розвивати міжособистісний емоційний інтелект, енергійність і контроль над надмірною відповідальністю.

Ключові слова: психологічний добробут, емоційний інтелект, вольові якості, рання та пізня дорослість.

Постановка проблеми. Чи можливо громадянам України після повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації у 2022 році пережити психологічний добробут? Чи хтось за таких умов може бути задоволеним і щасливим? Попри усі негаразди і виклики війни, ми переконані у тому, що позитивне налаштування – це одна з умов наближення перемоги, а відтак потужний ресурс у боротьбі з ворогом. Шукаючи відповідь на питання «Як саме це можливо?», ми вирішили дослідити психологічні чинники психологічного добробуту, а саме емоційні та вольові. З нашого погляду, актуально у цьому контексті звернути увагу на дві вікові групи: ранню дорослість – ця вікова група є особливо чутливою до таких історичних подій, як війна та економічний спад, і пізню

дорослість – ця вікова група у ситуації непрогнозованих і екстремальних ситуацій стає особливо вразливою.

До початку повномасштабного вторгнення окремим аспектам пошуку відповіді на питання, чи може емоційна та вольова регуляція людини знизити дисфункції психіки і покращити задоволеність життям, було присвячене дослідження С. Поліщук [1]. У ньому наочно продемонстровано, що вивчення даної проблематики має практичне значення для збереження якості життя людини. В умовах великої війни це набуває особливої актуальності.

Нашу увагу привернув той факт, що традиційно аналізують два компоненти психологічного добробуту: когнітивний, який пов'язаний з оцінкою різних аспектів буття, та емоційний, який описує емоційне ставлення людини до цих аспектів [2-5]. Якщо психологічний добробут визначати як «інтегральний показник ступеня спрямованості особистості на реалізацію основних компонентів позитивного функціонування» [4, с. 127], тобто когнітивний та емоційний, то виникає питання, яка роль вольової регуляції у цій структурі.

Метою цієї публікації є з'ясувати, які емоційні та вольові чинники сприяють зростанню почуття задоволеності життям, щастя, а відтак психологічного добробуту людей на другому році повномасштабної російсько-української війни.

Завдання дослідження полягає у вивченні психологічного добробуту осіб ранньої та пізньої дорослості в умовах повномасштабної російсько-української війни, а саме: *по-перше*, виявити, які складові емоційного інтелекту впливають на психологічний добробут; *по-друге*, з'ясувати, які вольові якості можна вважати чинниками психологічного добробуту; *по-третє*, порівняти вагомість впливу емоційних та вольових чинників на психологічний добробут у цих двох вікових групах.

Аналіз останніх публікацій. У нашому дослідженні конструкт психологічного добробуту розглядаємо у контексті евдемонічного підходу (К. Ріфф, К. Роджерс, В. Франкл та ін.), у якому акцент зроблено на розуміння людини як особистості, яка прагне особистісного зростання, маю мету у житті і орієнтована на прийняття своєї особистості [6-8].

Значна кількість наукових праць, опублікованих за останні роки, присвячена питанню детермінант психологічного добробуту. Для досягнення мети нашого дослідження ми сфокусувались на психологічних детермінантах. Вивчаючи підлітків, Б. Рігбі та Е. Т. Хюбнер [9] продемонстрували вплив каузальної атрибуції, Р. Гілман та Е. С. Хюбнер – соціальної підтримки [10], Л. Чанг з колегами – академічної успішності [11] на переживання добробуту у цьому віці. Виявлені також фактори психологічного впливу на добробут студентів. Л. Сердюк вказує на роль ціннісно-сміслових орієнтацій та життєстійкості молоді [4], Н. Левенець емпірично підтвердила вплив екзистенційної наповненості особистості на емоційну складову суб'єктивного добробуту студентів [5].

Значна увага у дослідженнях приділяється ролі емоційного інтелекту у забезпеченні психологічного добробуту людини. М. Шпак емпірично підтвердила його роль у переживанні внутрішньої рівноваги дітей молодшого шкільного віку у різноманітних сферах життя, як-от фізичній, духовній, соціальній тощо [12]. Вивчаючи взаємозв'язок між довірою, емоційним інтелектом та суб'єктивним добробутом студентської молоді, І. Кряж та Н. Левенець виявили, що довіра виступає медіатором між емоційним інтелектом та суб'єктивним добробутом, а маніпулювання емоціями інших людей, що базується на відчуженні на недовірі, знижуватиме суб'єктивний добробут [13]. Р. Бар-Он зазначає, що найбільший вплив на психічне здоров'я та добробут у періоді ранньої дорослості мають такі диспозиційні ознаки емоційного інтелекту, як стресостійкість, самоповага, самореалізація, оптимізм та позитивні емоції [14]. На такі чинники психологічного добробуту молоді, як, наприклад, фаталістичне теперішнє, довірливість, саморозуміння, відповідальність,

рефлексивність, самоефективність, задоволеність життям вказує дисертаційне дослідження Н. Каргіної [15].

На особливу увагу заслуговують дослідження психологічного добробуту однієї з найбільш вразливих верств населення – осіб похилого віку. Всебічне вивчення соціально-психологічних чинників суб'єктивного добробуту пенсіонерів за віком провела І. Горбаль, у якому виявлено позитивний вплив емоційного інтелекту на цей конструкт. Доведено, що суб'єктивний добробут у пізній дорослості забезпечується емоційно збагаченими стосунками з іншими, залученістю у соціальну взаємодію і хорошим самопочуттям [2-3].

С. Поліщук, вивчаючи конструктивну поведінку людей літнього віку у надзвичайних ситуаціях, виявила, що емоційна регуляція є первинною умовою, а вольова – вторинною для конструктивної поведінки людей цього віку [1]. До подібного висновку дійшла Ж. Новікова при аналізі психологічних особливостей емоційно-вольової регуляції осіб похилого віку. Емоційний компонент, на її думку, «відіграє первинну роль у функціонуванні емоційно-вольової регуляції осіб похилого віку» [16, с. 2]. Ключовим фактором покращення суб'єктивного здоров'я дорослих та їхнього психологічного, соціального та емоційного самопочуття є емоційна підтримка літніх людей [17]. Залишається відкритим питання, наскільки важливу роль у покращенні психологічного добробуту в умовах повномасштабної війни мають емоційні та вольові чинники і як це пов'язано з віком людини.

Процедура дослідження. Дослідження проводилось на другому році повномасштабної російсько-української війни у березні-вересні 2023 року. У ньому взяли участь 96 осіб, жінок та чоловіків, які проживали у безпечному місці і не були внутрішньо переміщеними особами. Були сформовані дві групи: перша – особи періоду ранньої дорослості віком від 21 до 40 років (N=46, середній вік – 24,5 років), друга – особи періоду пізньої дорослості віком від 61 до 79 років (N=50, середній вік 68,4 роки). За сімейним станом власну сім'ю мають 37% осіб ранньої дорослості і 52% – пізньої дорослості; 100% осіб ранньої дорослості мають вищу освіту, з-поміж досліджуваних пізньої дорослості 48% з вищою освітою, 34% зі середньою спеціальною і 18% зі середньою. 78% осіб ранньої дорослості, які взяли участь у дослідженні, є працевлаштовані; з-поміж осіб пізньої дорослості таких виявилась 40%. Оцінюючи свою матеріальну незалежність від рідних, близьких тощо, респонденти переважно зазначали, що радше незалежні, ніж залежні, а щодо задоволеності своїм матеріальним станом, то переважно вказували, що задоволені наполовину або радше задоволені, ніж незадоволені. Відмінностей за віком у цих питаннях не виявлено.

Для діагностування психологічного добробуту використана методика К. Ріффа у модифікації Т. Шевеленкової та П. Фесенко, яка призначена для вимірювання таких складових: позитивні стосунки з іншими, автономія, управління навколишнім середовищем, особистісне зростання, мета у житті та самоприйняття. Емоційні чинники вимірювались за допомогою методики емоційного інтелекту Д. Люсіна, яка визначає міжособистісний емоційний інтелект як розуміння емоцій інших людей і управління ними, внутрішньоособистісний емоційний інтелект як розуміння своїх емоцій і управління ними та контроль експресії емоцій. Для з'ясування ролі вольових якостей у переживанні психологічного добробуту людиною використана методика М. Чумакова, яка діагностує такі вольові якості: відповідальність, ініціативність, рішучість, самостійність, витримка, наполегливість, енергійність, уважність і цілеспрямованість.

Математико-статистичне опрацювання отриманих даних проводилось із застосуванням пакету STATISTICA 8.0. Достовірність результатів перевірялась за допомогою регресійного аналізу ($p < 0,05$) – стандартизовані коефіцієнти регресії (коефіцієнт множинної

кореляції R та коефіцієнт множинної детермінації R^2), кореляційного аналізу ($p < 0,05$) – r-Пірсона, порівняльного аналізу ($p < 0,05$) – t-тест Стьюдента.

Результати емпіричного дослідження. Регресійний аналіз проводився окремо для групи досліджуваних періоду ранньої та пізньої дорослості. Залежними змінними були вказані вище показники психологічного добробуту, незалежними – емоційні чинники (розуміння чужих емоцій, управління чужими емоціями, розуміння своїх емоцій, управління своїми емоціями, контроль експресії емоцій) та вольові чинники (відповідальність, ініціативність, рішучість, самостійність, витримка, наполегливість, енергійність, уважність і цілеспрямованість).

Згідно регресійного аналізу, достатньою пояснювальною спроможністю виявились моделі, які пояснюють вплив емоційного інтелекту на такі складові психологічного добробуту, як автономія та управління навколишнім середовищем у ранній дорослості, та на позитивні стосунки з іншими як прояв психологічного добробуту у пізній дорослості (табл. 1). У ранній дорослості емоційним чинником автономії ($R=0,580$; $R^2=0,336$; $p=0,000$) є розуміння своїх емоцій ($\beta=0,411$; $p=0,009$), що підтверджується кореляційним аналізом ($r=0,546$), а чинником управління навколишнім середовищем ($R=0,573$; $R^2=0,328$; $p=0,000$) є управління своїми емоціями ($\beta=0,573$; $p=0,000$) при достовірній кореляції між ними ($r=0,573$). У пізній дорослості фактором, що впливає на позитивні стосунки з іншими ($R=0,587$; $R^2=0,345$; $p=0,000$), є управління чужими емоціями ($\beta=0,395$; $p=0,007$) при значущій кореляції ($r=0,541$).

Таблиця 1

Результати регресійного аналізу впливу емоційного інтелекту на психологічний добробут ($p < 0,05$)

| Залежні змінні | Рання дорослість (N=46) | | | Пізня дорослість (N=50) | | |
|------------------------------------|-------------------------|----------------|-------|-------------------------|----------------|-------|
| | R | R ² | p< | R | R ² | p< |
| Позитивні стосунки з іншими | 0,412 | 0,170 | 0,004 | 0,587 | 0,345 | 0,000 |
| Автономія | 0,580 | 0,336 | 0,000 | 0,219 | 0,048 | 0,124 |
| Управління навколишнім середовищем | 0,573 | 0,328 | 0,000 | 0,466 | 0,217 | 0,000 |
| Особистісне зростання | 0,521 | 0,272 | 0,003 | 0,468 | 0,219 | 0,002 |
| Мета у житті | 0,385 | 0,148 | 0,031 | 0,465 | 0,216 | 0,003 |
| Самоприйняття | 0,513 | 0,263 | 0,001 | 0,511 | 0,261 | 0,000 |

Щодо впливу вольових якостей на психологічний добробут людини отримані такі результати (табл. 2). У ранній дорослості усі складові психологічного добробуту зазнають впливу з боку тих чи інших вольових якостей людини. Найбільше вольова організація особистості молодшої людини впливає на самоприйняття як прояв психологічного добробуту ($R=0,787$; $R^2=0,619$; $p=0,000$), чинниками якої є енергійність ($\beta=0,534$; $p=0,000$), цілеспрямованість ($\beta=0,317$; $p=0,013$), ініціативність ($\beta=0,328$; $p=0,013$) та рішучість ($\beta=-0,278$; $p=0,039$). З боку наполегливості ($\beta=0,330$; $p=0,014$) та уважності ($\beta=0,300$; $p=0,024$) впливу зазнає автономія ($R=0,612$; $R^2=0,375$; $p=0,000$); з боку цілеспрямованості ($\beta=0,429$; $p=0,006$) та рішучості ($\beta=-0,335$; $p=0,044$) – особистісне зростання ($R=0,590$; $R^2=0,348$; $p=0,003$). Отримані результати, крім зв'язку між особистісним зростанням та рішучістю, підтверджує кореляційний аналіз (r в межах від 0,348 до 0,685).

На позитивні стосунки з іншими ($R=0,559$; $R^2=0,312$; $p=0,001$) впливає витримка молодшої особи ($\beta=0,405$; $p=0,003$) при $r=0,448$, на управління навколишнім середовищем ($R=0,772$; $R^2=0,597$; $p=0,000$) – уважність ($\beta=0,418$; $p=0,001$) при $r=0,667$, на

мету у житті ($R=0,627$; $R^2=0,394$; $p=0,000$) – цілеспрямованість ($\beta=0,368$; $p=0,015$) при $r=0,551$.

Таблиця 2

Результати регресійного аналізу впливу вольових якостей на психологічний добробут ($p<0,05$)

| Залежні змінні | Рання дорослість (N=46) | | | Пізня дорослість (N=50) | | |
|------------------------------------|-------------------------|----------------|-------|-------------------------|----------------|-------|
| | R | R ² | p< | R | R ² | p< |
| Позитивні стосунки з іншими | 0,559 | 0,312 | 0,001 | 0,300 | 0,090 | 0,034 |
| Автономія | 0,612 | 0,375 | 0,000 | 0,473 | 0,224 | 0,019 |
| Управління навколишнім середовищем | 0,772 | 0,597 | 0,000 | 0,543 | 0,295 | 0,007 |
| Особистісне зростання | 0,590 | 0,348 | 0,003 | 0,786 | 0,618 | 0,000 |
| Мета у житті | 0,627 | 0,394 | 0,000 | 0,536 | 0,287 | 0,008 |
| Самоприйняття | 0,787 | 0,619 | 0,000 | 0,618 | 0,382 | 0,000 |

У пізній дорослості достатню пояснювальну силу мають моделі для особистісного зростання та самоприйняття. Так, самоприйняття ($R=0,618$; $R^2=0,382$; $p=0,000$) як індикатор психологічного добробуту осіб у пізній дорослості залежить від таких вольових якостей, як енергійність ($\beta=0,285$; $p=0,048$), самостійність ($\beta=0,277$; $p=0,024$), уважність ($\beta=0,308$; $p=0,031$) та відповідальність ($\beta=-0,301$; $p=0,030$). Результати регресійного аналізу, крім зв'язку самоприйняття з відповідальністю, підтверджує кореляційний аналіз (r в межах від 0,317 до 0,383). Особистісне зростання ($R=0,786$; $R^2=0,618$; $p=0,000$) у цей період життя детермінується ініціативністю ($\beta=0,550$; $p=0,000$) при $r=0,557$, енергійністю ($\beta=0,408$; $p=0,000$) при $r=0,391$ і відповідальністю ($\beta=-0,498$; $p=0,000$) при $r=-0,305$.

Щодо порівняння показників психологічного добробуту, емоційного інтелекту та вольових якостей між двома віковими групами отримані такі результати. Відмінності виявлені за такими показниками добробуту, як особистісне зростання ($t=4,950$; $p=0,000$) і позитивні стосунки з іншими ($t=2,829$; $p=0,005$): у ранній дорослості вони є достовірно вищими, ніж у пізній.

Управління чужими емоціями у ранній дорослості відповідає середнім значенням цього показника, а у пізній – низькому, і між двома групами є статистично достовірна різниця ($t=2,117$; $p=0,036$). Контроль над експресією емоцій в обох вікових групах коливається в межах середніх значень, проте є кращий у пізній дорослості, ніж у ранній ($t=-2,329$; $p=0,021$). Показник управління своїми емоціями у пізній дорослості коливається у межах середньої норми і не відрізняється від цього показника у ранній дорослості. У дослідженні І. Горбаль отримані дещо інші дані. Дослідницею виявлено, що особи пенсійного віку мають низькі показники за таким індикатором емоційного інтелекту, як управління своїми емоціями [2].

За результатами Ж. Новікової [16], в осіб похилого віку встановлено високий рівень самоконтролю і наполегливості, що може свідчити про сформованість вольових якостей літніх людей. У нашому дослідженні вольові якості осіб групи пізньої дорослості коливаються у межах середніх показників. Відмінності між досліджуваними ранньої та пізньої дорослості виявлені щодо відповідальності та уважності: старші особи виявились більш відповідальними ($t=-2,605$; $p=0,01$), зібраними та уважними ($t=-3,241$; $p=0,001$), ніж молодші за віком.

Інтерпретація отриманих результатів. Як впливає з отриманих результатів, як у ранній, так і пізній дорослості, найбільше впливу психологічний добробут зазнає з боку вольової сфери людини і, насамперед, це стосується самоприйняття (рис. 1).

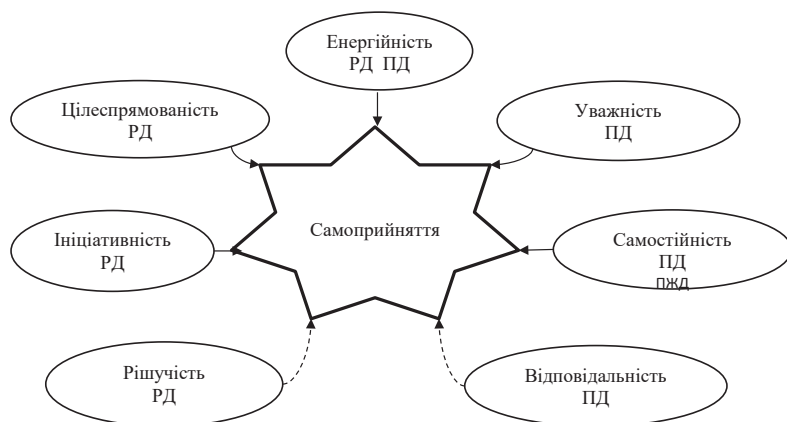


Рис. 1. Вольові детермінанти самоприйняття у ранній (РД) та пізній дорослості (ПД)

Визнання та прийняття своїх позитивних і негативних якостей у ранній дорослості значно легше дається, якщо молода людина має добре усвідомлені життєві цілі та плани. Це поєднується з лідерськими тенденціями та прагненням до новаторства і водночас зі схильністю до певних сумнівів при здійсненні задуманого. У старшому віці прийняттю свого особистого різноманіття сприяє зібраність, концентрація на запланованому, нон-конформність. Водночас літні люди при цьому не перевантажують себе надмірними зобов'язаннями. Звертаємо увагу на те, що згідно з нашими даними, старші люди є більш дисципліновані і старанніше виконують свої обов'язки, ніж молоді, проте, як бачимо, надмірна відповідальність осіб віком 60+ може завадити їхньому самоприйняттю. Вони також є більш зібрані і концентровані на своїй роботі у порівнянні з молодими людьми, і у даному випадку це допомагає краще прийняти себе. Як у ранній, так і пізній дорослості на самоприйняття суттєво впливає активна та оптимістична життєва позиція людини. Якщо порівняти вагомість впливу зазначених чинників на самоприйняття, то у ранній дорослості це енергійність молодої людини, а у пізній – уважність і зібраність старшої людини.

Почуття неперервного саморозвитку та особистісного зростання у ранній дорослості відбувається ефективніше, ніж у пізній. Цьому, насамперед, сприяє добре усвідомлення молодою людиною своїх цілей і ретельне планування часу (рис. 2). Разом з тим надмірно швидке прийняття рішень і надмірна імпульсивність може перешкодити особистісному зростанню у цьому віці. У пізній дорослості чинники саморозвитку як прояву психологічного добробуту інші. У старшому віці реалізації внутрішнього потенціалу сприятиме активність та енергійність людини, оптимізм. Однак, головним чинником виступатиме ініціативність літньої людини. Такі люди до пізнього віку прагнуть змін, однак надмірними зобов'язаннями себе не перевантажують. Зростання відповідальності у старшому віці може стати на перешкоді особистісному зростанню.

Між особами ранньої та пізньої дорослості, які взяли участь у дослідженні, не виявилось відмінностей за показником автономії як індикатора психологічного добробуту людини. У ранній дорослості протистояти соціальному тиску і дотриманню власних переконань, насамперед, допомагає здатність молодої особи долати перешкоди у досягненні мети, концентрація на справі і зібраність під час роботи, а також вміння усвідомлювати свої емоції, розуміти та вербалізувати їх (рис. 3). Здатність розуміти власні емоції важлива для ефективного налагодження контакту з іншими. У пізній дорослості емоційно-вольових детермінант автономії не виявлено.

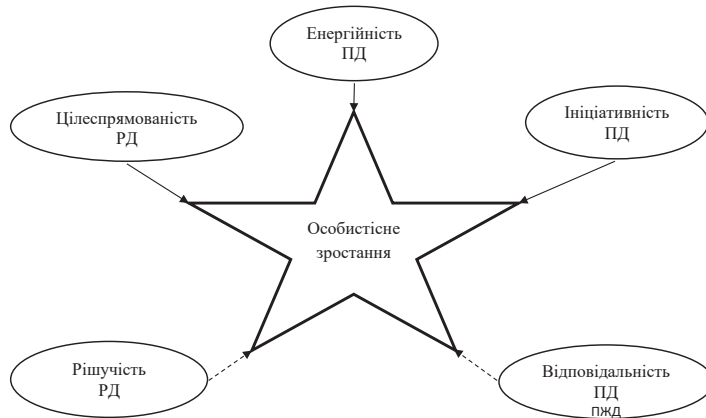


Рис. 2. Вольві детермінанти особистісного зростання у ранній (РД) та пізній дорослості (ПД)



Рис. 3. Емоційні та вольві детермінанти автономії у ранній дорослості (РД)

Почуття впевненості та компетентності в управлінні повсякденними справами, вміння самому створювати умови для задоволення власних потреб у ранній дорослості залежить від того, наскільки людина здатна сконцентруватися на цих справах, навіть при відсутності інтересу до них, і наскільки вона контролює свої емоції, виявляючи позитивні і стримуючі небажані (рис. 4).



Рис. 4. Емоційні та вольві детермінанти управління навколишнім середовищем у ранній дорослості (РД)

Незважаючи на те, що уважність до оточення у ранній дорослості є нижчою, ніж у пізній, ця вольова риса допомагає людині краще відчувати свою незалежність. Отримані

нами результати узгоджуються з даними І. Кряж і Н. Левенець, які виявили, що здатність до управління емоціями, своїми та чужими, сприяє суб'єктивному добробуту студентської молоді [13]. Впливу емоційно-вольових чинників на управління навколишнім середовищем як індикатор психологічного добробуту людини у пізній дорослості не виявлено.

Вибудувати позитивні стосунки з іншими людьми, встановлювати довірливі взаємини та знаходити компроміси у випадку непорозумінь у ранній дорослості вдається легше, ніж у пізній. На важливість налагодження інтерперсональної взаємодії у старшому віці на фоні змін соціальних обставин, звуження кола спілкування, очікування погіршення фізичного стану, а також під впливом ейджизму вказує І. Горбаль [3]. Якщо у молодшому віці цьому допомагає витримка, самоконтроль і терплячість людини, то у старшому, за нашими даними, незважаючи на певні труднощі у побудові взаємостосунків, цьому може сприяти управління чужими емоціями, зокрема, ініціювання позитивних і стишення негативних емоцій в інших людей (рис. 5).

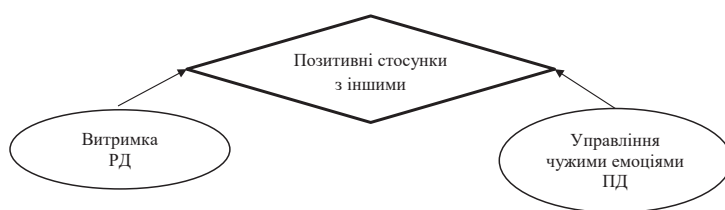


Рис. 5. Емоційні та вольові детермінанти позитивних стосунків з іншими у ранній (РД) та пізній дорослості (ПД)

Почуття осмисленості життя, наявність мети у ранній дорослості значною мірою визначається такою вольовою якістю як цілеспрямованість, а відтак залежить від здатності молодої людини планувати свій час (рис. 6). Для пізньої дорослості емоційно-вольових чинників цього індикатора психологічного добробуту не встановлено.

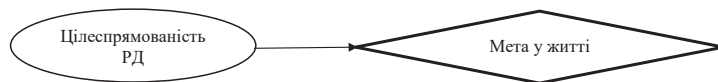


Рис. 6. Вольові детермінанти мети у житті у ранній дорослості (РД)

Отож, щоб у віці 21-40 років людина відчула внутрішнє задоволення і крихти щастя попри те, що триває другий рік повномасштабної війни, вона має, насамперед, добре розуміти, що саме вона переживає, а відтак навчитися управляти своїми емоціями. Це, в основному, впливатиме на здатність до самовизначення життєвих позицій і створення власного середовища, що співзвучне з її психічним станом. Значною мірою пережити психологічний добробут у цьому віці допомагає усвідомлення молодою людиною мети свого життя, вміння планувати свій час. У віці 60+ такими чинниками стають здатність передбачати і управляти емоціями інших людей, активна та енергійна життєва позиція, оптимізм у поєднанні з не надто відповідальним ставленням до своїх обов'язків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Незважаючи на важкий воєнний час, людина має продовжувати позитивно функціонувати. Цьому сприяє переживання нею психологічного добробуту. З проведеного дослідження впливають такі висновки.

По-перше, у ранній дорослості для покращення психологічного добробуту основну роль відіграє внутрішньоособистісний емоційний інтелект, у пізній – міжособистісний. *По-друге*, найбільше психологічний добробут матимуть ті особи ранньої дорослості, які є цілеспрямовані, здатні до концентрації уваги і не надто поспішають у прийнятті рішень. У пізній дорослості психологічному добробуту, насамперед, сприятиме енергійність і відсутність надмірної відповідальності. Цілеспрямованість, яка у ранній дорослості є одним з провідних чинників психологічного добробуту, у пізній дорослості втрачає свою регулюючу функцію. *По-третє*, у ранній дорослості значно більше емоційних та вольових чинників психологічного добробуту, ніж у пізній. Незалежно від віку, на психологічний добробут значно більший вплив мають вольові чинники, ніж емоційні. Отож, на рівні з когнітивним та емоційним компонентом до психологічного добробуту можна віднести вольову складову.

На основі отриманих даних рекомендовано для підвищення психологічного добробуту у ранній дорослості розвивати внутрішньоособистісний емоційний інтелект, цілеспрямованість, уважність до людей і самоконтроль у прийнятті рішень; у пізній дорослості доцільно розвивати міжособистісний емоційний інтелект, енергійність і контроль над надмірною відповідальністю.

Перспективу подальших досліджень пов'язуємо з вивченням емоційно-вольових детермінант психологічного добробуту у середній дорослості та з'ясуванням співвідношення між вольовим, когнітивним та емоційним компонентами цього конструкту.

Список використаної літератури

1. Поліщук С. А. Емоційна і вольова саморегуляція літніх людей у надзвичайних ситуаціях. *Соціальна психологія; психологія соціальної роботи. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія : Психологія*. 2020. Том 31(70). № 4. С. 139-143.
2. Горбаль І. С. Значення емоційного інтелекту для суб'єктивного благополуччя осіб похилого віку. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Том 11 : *Психологія особистості. Психологічна допомога особистості*. Вип. 7. Ч. 1. Київ, 2013. С. 226-233.
3. Горбаль І. С. Соціально-психологічні чинники суб'єктивного благополуччя пенсіонерів : дис. ... канд. пс. наук : 19.00.05. Львів, 2016. 204 с.
4. Сердюк Л. З. Структура та функція психологічного благополуччя особистості. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. Том V : *Психофізіологія. Психологія праці. Експериментальна психологія*. Вип. 17. Київ, 2017. С. 124-133.
5. Левенець Н. В. Екзистенційні чинники суб'єктивного благополуччя у студентської молоді. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія*. 2021. Вип. 70. С. 15-21.
6. Ryff C. D., Boylan J. M., Kirsch J. A. Eudaimonic and hedonic well-being. *Measuring well-being*. 2021. Pp. 92-135.
7. Ryff C. D., Keyes C. L. M. The structure of psychological well-being revisited. *Journal of personality and social psychology*. 1995. № 69 (4). Pp. 719-727.
8. Ryff C. D., Singer B. H. Best news yet on the six-factor model of well-being. *Social science research*. 2006. № 35(4). Pp. 1103-1119.
9. Rigby B. T., Huebner E. T. Do causal attributions mediate the relationship between personality characteristics and life satisfaction in adolescence? *Psychology in the Schools*. 2005. Vol. 42. P. 91-99.
10. Gilman R., Huebner E. S. Characteristics of adolescents who report very high life satisfaction. *Journal of Youth and Adolescence*. 2006. Vol. 35. P. 311-319.

11. Chang L., McBride-Chang C., Stewart S. M., Au E. Life satisfaction, self-concept, and family relations in Chinese adolescents and children. *International Journal of Behavioral Development*. 2003. Vol. 27. P. 182-189.
12. Шпак М. М. Емоційний інтелект як особистісний ресурс забезпечення психологічного благополуччя молодших школярів. *Наука і освіта*. 2016. № 5. С. 266-270.
13. Кряж І. В., Левенець Н. В. Довіра й емоційний інтелект як предиктори суб'єктивного благополуччя у студентів. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Психологія*. 2018. Вип. 64. С. 26-32.
14. Bar-On R. The impact of emotional intelligence on health and wellbeing. *Emotional Intelligence – New Perspectives and Applications*. Edited by Prof. Annamaria Di Fabio. In Tech Chine, 2012. P. 29-50.
15. Каргіна Н. В. Ресурси та чинники психологічного благополуччя особистості : дис. ... канд. пс. наук : 19.00.01. Одеса, 2018. 269 с.
16. Новікова Ж. М. Психологічні особливості емоційно-вольової регуляції осіб похилого віку : автореф. дис. ...канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2020. 23 с.
17. Devkota R., Cummings G., Hunter K., Maxwell C., Shrestha S., Dennett L., Hoben M. Factors influencing older adults emotional support : A scoping review protocol. *Systematic Reviews*. 2023. Vol. 12(186). P.1-10.

EMOTIONAL AND VOLITIONAL DETERMINANTS OF PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF AN INDIVIDUAL IN THE SECOND YEAR OF THE FULL-SCALE WAR

Tetyana Partyko

*Ivan Franko National University of Lviv
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000
e-mail: tetyana.partyko@lnu.edu.ua*

The article analyses emotional and volitional factors contributing to the increase in life satisfaction, happiness, and thus psychological well-being of people in the second year of the full-scale Russian-Ukrainian war.

It is identified that in early adulthood the growth of psychological well-being is influenced by intrapersonal emotional intelligence: a sense of confidence and competence in managing everyday matters depends on how well a person controls his/her emotions, and the ability to be aware of one's emotions helps resist social pressure and adhere to one's own beliefs. In late adulthood, despite certain difficulties, it is easier to build relationships with others for those elderly people who have developed interpersonal emotional intelligence, namely, managing the emotions of others.

It is shown that psychological well-being in early adulthood is influenced by determination, ability to concentrate and lack of excessive haste in decision-making. In late adulthood psychological well-being is primarily ensured by the energy of elderly people and the absence of excessive responsibility. Elderly people are more disciplined and more diligent in performing their duties than younger people, however, excessive responsibility of people aged 60+ can interfere with their self-acceptance and personal growth. Determination, which is one of the leading factors of psychological well-being in early adulthood, loses its regulatory function in late adulthood. The conclusion is made that along with cognitive and emotional components the structure of psychological well-being may also include volitional component.

Based on the data obtained, it is recommended that in order to improve psychological well-being in early adulthood, one should develop intrapersonal emotional intelligence, goal orientation, attention to people and self-control in decision-making; in late adulthood it is advisable to develop interpersonal emotional intelligence, energy and control over excessive responsibility.

Key words: psychological well-being, emotional intelligence, volitional qualities, early and late adulthood.